

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת דברים - חזון תש"פ

אלה הדברים (א' א')

בספר אהל יעקב הביא בשם הגר"א דספר דברים שונה משאר הספרים, דכל הספרים נאמרו ע"י הקב"ה מפיו של משה, ואין זה נבואת משה, משא"כ ספר דברים זה נבואת משה רבינו, ולפי"ז ביאר המשאת המלך (ויקרא כ"ו. י"ט) מה שכתוב (רש"י שם) שהקללות של משה קשים מהקללות של הקב"ה, ולכאורה מה שייך קללות של משה, והרי הכל מפי הקב"ה, ולהנ"ל מבואר שהקללות בתורת כהנים הם נאמרו ע"י הקב"ה, משא"כ ספר דברים הוא נבואת משה, ולכן חשיב קללות של משה, ושייך לומר שהקללות של משה קשות, והיינו דנבואה שייך לפרש קשה, וכמו שמצינו (מגילה דף יד:): שהלכו לחולדה משום שהיא אשה ותפרש את הנבואה לרחמים, וכן בנבואת בלעם שבלק אמר לבלעם שיפרש את הנבואה לרעת ישראל, וע"ז אמר לו את אשר ישים האלקים בפי אותו אשמור לדבר, שאין לו כח לפרש את הנבואה כרצונו.

וע"פ דברי הגר"א יש לבאר דברי התוס' בריש גיטין (דף ב.), דכתבו דבגט יש י"ב שורות כנגד י"ב שורות שיש בין חומש לחומש, וקשה דהרי יש ט"ז שורות, אולם לדברי הגר"א יש לומר דלא חשבו את חומש דברים כיון דאיי"ז כשאר החומשים אלא הוי נבואת משה כשאר נבואות.

וחצרת (שם)

פירש רש"י במחלוקתו של קרח, והקשה החזקוני שחצרות היה לפני כן במרגלים, וקרח היה אחרי כן, דקורח הוא סירחון רביעי, שהיה עגל, מתאוננים, מרגלים ואח"כ קרח, ועוד הקשה דבתרגום תירגם בחצרות דארגיזו על בשרא, והרי ארגיזו על בשרא בקברות התאוה ולא בחצרות, ועיי"ש מה שתיירץ.

באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבתים לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם (א' ח')

בטעמא דקרא הקשה דאיתא בסנהדרין (דף ז':) תחית המתים מן התורה מניין שנאמר (י"א. כ"א) "אשר נשבע ה' לאבתים לתת להם", לכם לא נאמר אלא להם, מכאן לתחית המתים מן התורה, וקשה דגם כאן כתוב "לתת להם", ואי"א לפרש דהכוונה לתחית המתים דהרי כתוב ולזרעם אחריהם, ואם הכוונה לתחית המתים אי"כ זרעם לפניהם.

ותירץ דכאן יש לפרש דהכוונה על ארץ ישראל שמוחזקת להם מאבותיהם, ולכן כתוב לתת להם, והיינו לאבות שהיתה מוחזקת להם, אבל שם שכתוב כימי השמים והיינו לעולם אי"א לפרש משום שארץ ישראל מוחזקת, דהרי גלינו מארצינו ונלקח ממנו, וע"ז דרשינן בגמ' דלתת להם היינו בתחית המתים.

לא אוכל לבדי שאת אתכם (שם)

פירש רש"י אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדין, נפשות אני נתבע, שנאמר (משלי כ"ב. כ"ג) וקבע את קובעיהם נפש ע"כ. וצ"ב דהרי גם בני נח נצטוו על הדינים, ואי"כ כשטעו ג"כ נתבעים, וביאר בטעמא דקרא דשאר אומות כשדן לפי שיקול דעתו אע"פ שטעה אינו נתבע, כיון שהיה נראה לו כך ע"פ שיקול דעתו, ורק כשהיטה את הדין במזיד נתבע, אבל בישראל אינו כן אלא נתבע גם כשהטה ע"פ שיקול דעתו כיון דצריך לברר את דין התורה.

טרחכם ומשאכם וריבכם (א' י"ב)

פירש רש"י טרחכם שהיו טרחנים, משאכם שהיו אפיקורסים, וריבכם שהיו רוגנים, והרמב"ן פירש דלא דיבר בגנותם, אלא טרחכם שהיה טורח גדול ללמד ליוצאי מצרים תורה ומצוות, משאכם על שהיה מתפלל עליהם, וריבכם ללמדם משפט.

ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (א' ט"ז)

פירש רש"י דגרו זה בעל דינו, הגר"ז כתב דיש לפרש באופן אחר דהנה הרמב"ם (פ"י ממלכים ה"י"ב) כתב שישראל וגוי שבאו לדין, אם כשידונו לפי דיניהם יהיה לטובת ישראל, ידונו לפי דיניהם ויאמרו כך דינכם, ואם יהיה לטובתו שידונו לפי דינינו דנים לפי דינינו ואומרים להם כך דינינו, והוסיף הרמב"ם ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנים אותו בדיניהם, וביאר הגר"ז דהרמב"ם פירש כן בפסוק כאן ובין גרו, דהיינו גר תושב, דבין ישראל לגר תושב צריך ושפטתם צדק.

לא תכירו פנים במשפט (א' י"ז)

פירש רש"י זה הממונה להושיב הדיינים, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דין וכו' והוא אינו בקי בדין, נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב ע"כ. מבואר בדברי רש"י דהטעם הוא מפני שאינו בקי בדינים ונמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב, הקוב"ש ב"ב דף כא ע"א (אות ע"א) כתב דכל האיסור הוא רק אם ממנה מי שאינו הגון, אבל אם ממנה את ההגון אע"פ שמינהו בשביל ממון אינו עובר בזה, והוכיח כן מהא דאיתא שם דמרתא בת בייתוס נתנה תרקבא דדינרי כדי שימנו את יהושע בן גמלא בכהן גדול, וכתבו תוס' שם דהטעם דהיה בזה איסור כיון שהיו חשובים ממנו, מבואר דבלא זה שיש חשובים ממנו אין איסור למנות את מי שהגון לזה.

קקטן כגדל תשמעון (שם)

ופירש רש"י שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרון, וביאר בטעמא דקרא דרש"י לא פירש כפשוטו אדם גדול בתורה וקטן בתורה, והיינו משום דבזה באמת צריך להקדים את הת"ח משום כבוד התורה.

וישיבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ (א' כ"ה)

פירש רש"י מי אמרו טובתה יהושע וכלב, וכן הוא בתרגום יונתן, והקשה בטעמא דקרא דכיון דכל שאר המרגלים אמרו רעתה של הארץ אי"כ מ"ט היו צריכים לשמוע ליהושע וכלב, ועוד דבלשון הפסוק משמע שכולם השיבו טובה הארץ, והרי רק שנים השיבו כן, [ובספורנו כתב דכולם אמרו טובה הארץ וזבת חלב ודבש, ולדבריו לא קשה], וביאר דכיון דהמרגלים היה להם נגיעה שידעו שבארץ ישראל ירדו מגדולתם, ואי"כ אם בני ישראל היו מתבוננים כראוי היו מבינים שצריך לשמוע ליהושע וכלב שאין להם נגיעה, ומבואר היטב מה שכתוב בסתמא שהמרגלים אמרו טובה הארץ, והיינו שכל מי שהשיב [בלא נגיעה] אמר שטובה הארץ.

וע"ד זה כתב הגר"א וסרמן הי"ד (בסוף קובץ הערות) שהגויים טענו לרבי יונתן אייבשיץ שהם הרוב וצריך לילך אחר הרוב, והשיב להם שרוב שייך רק במקום שיש ספק, אבל כשאין ספק כלל לא שייך ללכת אחר הרוב, ור' אלחנן כתב שגם הגויים מאמינים שהקב"ה ברא את העולם, ומה שכופרים בקב"ה הוא משום נגיעות כדי שלא יתחייבו לקיים מצוות, וכשיש נגיעות לא שייך ללכת אחר הרוב, ויש רק מיעוט שאינם יודעים את הקב"ה לא מחמת נגיעות אלא שהם מיעוט ואינם רוב.

וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום

טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה (א' ל"ט) הגר"ז ביאר דהגזירה לא להכנס לארץ ישראל הייתה מחולקת, דעד גיל י"ג לא היה גזירה כלל, מגיל י"ג עד כ' הגזירה היתה רק על אלו שהיו מנאצים, ומכ' ומעלה הגזירה היתה על כולם, וזה הביאור בפסוק וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה אלו הקטנים פחות מ"ג, ובניכם היינו מ"ג עד כ', הם דוקא "אשר לא ידעו היום טוב ורע" המה יבואו שמה.

לצורך מה התורה כתבה את המדות ע"פ אמות עוג, הא עייז אין ידוע לנו המדה.

הפטרה - חזון

מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי

וקשה הרי יש מצוה לעלות לרגל, וצ"ל דכיון שיש דין להביא קרבן, והם היו רשעים וזבח רשעים תועבה, ונחשב כאילו באו בלא קרבן, ועל זה נאמר להם מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי.

ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחילה

אומרים בתפילה השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה, והסר ממנו יגון ואנחה, וצ"ב מה השייכות בין שופטינו ויועצינו ליגון ואנחה, והנה בשערי תשובה (שי"א אות י"ג) כתב שיגון זה מהנפש, ואנחה מבואר בגמ' בכתובות (דף סב.) דמשרת חצי גופו של אדם, ומעתה י"ל דכשדנים ושופטים להציל עשוק מיד עושקו, הרי מסירים יגון מהעושק שלא יירש גיהנום, ומסירים אנחה מהנגזל ששיבו לו גזילתו, ועיין בפרשת שופטים מש"כ בזה.

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

הגר"ח זיע"א ביאר הכתוב, דהנה איתא (שמו"ר פרשה נ"א. ה') דהמשכן הוא על שם שנתמשכן על עוונותיהם של ישראל, והנה כל מלוה אינו חייב למחול על החוב, אמנם כשעשה צדקה ומחל על החוב, אם יש אצלו משכון של הלוה, המלוה מחוייב מדינא להחזירו, וא"כ אחר "ששביה בצדקה" דהיינו שהקב"ה ימחול לנו על עוונותינו, יהיה "ציון במשפט תפדה", והיינו שיתחייב להחזיר את המשכון מן הדין, שהרי נמחלו העוונות שבגללם נתמשכן המשכון, וידוע שהגר"א זיע"א חתם בברכת המזון "בונה ירושלים" ולא הזכיר "ברחמי", כדכתיב בונה ירושלים ה'.

פירש רש"י מה דבורה הזאת שהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכס מיד מתים, והרא"ש והדעת זקנים כתבו מה דבורה עוקצת ואינה ממיתה אף הם לא הרגו אתכם אלא הכו בכס, ובדעת זקנים סיים שנראה שזה מלחמת וישמע הכנעני שכתוב (במדבר כ"א. א') וישב ממנו שבי אבל לא הרגו אחד מהם, אמנם בפשטות קאי על המעפילים, וקשה שהרי מת שם צלפחד.

ולא שמע ה' בקלכם ולא האזין אליכם (א. מ"ה)

וכתב הרמב"ן שהוא משום שגזר דין שיש עמו שבועה אינו מתבטל, והספורנו כתב מפני שהיה חילול ה' ומפני שהיה גזר דין שיש עמו שבועה, ומפני שחזרו מפני יראת העונש, ויש לדון אם כל אחד זה סיבה שה' לא ישמע, או מפני שהיה את כל הג' הסיבות ביחד ואז לא מהני תשובה, וצ"ע.

ואשלח מלאכים ממדבר קדמות (ב. כ"ו)

פירש רש"י אע"פ שלא צוני המקום לקרוא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם, כשבא הקב"ה ליתנה לישראל וכו' ע"כ. והיינו אפילו אחרי שכבר נאמר למשה (פסוק כ"ד) "ראה נתתי בידך את סיחון", בכל אופן משה רבינו הקדים שלום, דיש דין להקדים לשלום אפילו כשהולכים להלחם, ועיין ברמב"ן.

הנה ערשו ערש ברזל הלא היא ברבת בני עמון תשע אמות

אורכה וארבע אמות רחבה באמת איש (ג. י"א)

פירש רש"י באמת איש - באמת עוג, והיינו שאמת עוג היתה גדולה מאמת כל אדם, וקשה א"כ למה הוצרך לט' אמות, הרי כמו שלכל אדם סגי בארבע אמות דידיה, הוא הדין לעוג נמי תסגי בדי אמות דידיה, וי"א שהיה לעוג ידים קטנות, וקשה א"כ

דברי חיזוק וזיכרון למו"ר מרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל מתלמידו רבינו ראש הישיבה שליט"א

הנאה ושמחה מלימוד התורה

אנחנו עומדים בימים שאין אדם יודע מה ילד יום, ונדבר נקודה אחת שראוי להתחזק בה, אדם צריך להרגיש בעצמו את הכרת החשיבות של כל דקה של לימוד התורה הק', וכמה זוכים ע"י כל דקה של לימוד התורה, ולהשתוקק ללימוד התורה.

והנה היום זה היא"צ של מו"ר מרן רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל (אשר זכיתי להסתופף בצילו ואף בשבת האחרונה זכיתי להיות במחיצתו), והחזו"א אמר עליו שהוא יהיה ראש ישיבה גדול ולמה כי הוא נהנה מהלימוד ושמח בלימוד, אדם צריך ליהנות מלימוד התורה"ק, שבאמת לימוד התורה הוא ההנאה האמיתית ואין שום הנאה אמיתית חוץ מלימוד התורה"ק ועשיית מצוות, וצורת לימוד התורה הוא בהנאה פקודי ה' ישירים משמחי לב תורה הולכת עם שמחה, וזוכרנו שכאשר אמרו סברא לרבינו הג"ר שמואל זצ"ל, הרבה פעמים היה אומר זה לא משמח, כלומר שאם אין לו שמחה זה מראה שחסר בפקודי ה' "ישירים", שהרי תורה זה מחייב שמחה, ועוד ראינו אצל רבינו הגר"ש רוזובסקי זצ"ל שכאשר היו אומרים לפניו קושיא ותירוץ שנתחדשו לאומר, היו אומרים לפניו את השאלה ורצו להמשיך ולומר את התירוץ, והיה אומר רגע אחד תתנו ליהנות מהקושיא, והיה חוזר בפיו על הקושיא ונהנה ממנה ואז היה מסכים לשמוע את התירוץ, ולמדנו שצריך ליהנות מכל קושיא ומכל תירוץ, וזה אנחנו צריכים לידע שיש כאלו שנהנים רק מאיזה חידוש של רעק"א או ר' חיים או של הגר"ש שקופ, אבל צריך לדעת ליהנות ג"כ מכל קושיא ומכל תירוץ של גמ', מעוד איזה דיבור ברש"י ומעוד שורה בתוס' אשר גם זה חלק מהתורה המשמחת לב, ואח"כ מצאתי שמנהגו של רבינו הגר"ש זצ"ל כבר כתוב בפמ"ג (תקנ"ד, א"א סק"ה) שכתב שם לגבי לימוד תורה בת"ב שאסור ללמוד בעיון כי קושיא ותירוץ שמחה היא לו, כמאמר החכם מי שלא טעם שמחת התרת הספיקות לא טעם טעם שמחה מעולם, ומוסיף "ואפי' קושיא שמחה היא לו" שחכמים נהנים גם מעצם הקושיא.

וידועים דברי האגלי טל (בהקדמה) שכ' ומידי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בנ"א טועין מדרך השכל בענין לימוד התורה"ק, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו אי"ז לימוד התורה כ"כ לשמה כמו אם היה לומד ואין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערבב בלימודו גם הנאת עצמו, ובאמת זה טעות מפורסם ואדרבא כי זה עיקר מצות ת"ת להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז ד"ת נבלעין בדמו ועי"ש עוד, ועיין ג"כ בפ"ר אברהם מן ההר בנדרים (ל"ו.), כלומר שעיקר מצות ת"ת זה להנות מהלימוד ותורה מעלתה עם הנאה בלימוד משמחי לב, ואפי' הדירו הנאה הנאה זו שרי כמ"ש ר"א מן ההר שם.

והסיבה שאנו לפעמים לא נהנים מהלימוד משום שבזמן הלימוד טרודים בענינים אחרים, ולא חושבים אך ורק על מה שלומדים, ולפעמים חושבים שמפסידים דברים אחרים בגלל שלומדים וזה גורם שהאדם לא ינהה מהלימוד, אבל זוהי טעות ואדם צריך להשריש לעצמו שאין הנאה כהנאת התורה וזוהי הנאה נצחית, וכל דקה ודקה שזוכים ללימוד הרי זה מעלה שאין לשער וזה תכליתנו בעולם, ובפרט עכשיו שיש קשיים ללימוד שצריך ללימוד בקבוצות קטנות יותר, ועם לבישת מסיכה, וצריך לדעת שאם אדם זוכה ליהנות מהלימוד א"כ בכל מצב של קושי הוא ילמד, שה"ז בשבילו אין זה הקרבה ללימוד אלא אדרבה זה ההנאה והשמחה בשבילו וכדאי לזכות לענין זה, והשי"ת יזכנו שנזכה ללימוד מתוך הרווחת הדעת בלי הגבלות וכדו', ונזכה במהרה לירושלים עירך ברחמים תשוב אכ"ר.